

Speech Micha de Winter bij aanbieding 'Investeren rondom kinderen' 10 september 2009

Meneer de Minister, Dames en Heren

Alweer bijna een jaar geleden, in oktober 2008, bracht het kabinet een nota uit over het gezinsbeleid, onder de titel 'De kracht van het gezin'. Een veelbesproken verhaal, waarin het belang van gezin en opvoeding nadrukkelijk op de politieke agenda werd gezet. En daar was alle reden voor, want zoals u weet bestaan er in de samenleving veel zorgen over de jeugd, en vaak worden die zorgen ook rechtstreeks in verband gebracht met de kwaliteit van het gezinsleven en de gezinsopvoeding. Vandaar misschien dat een simpele affaire rond een dertienjarig meisje dat de wereld zeeën wil rondvaren om in het Guinness Book of Records te komen zich kon ontwikkelen tot een zaak die de gemoederen in Nederland dagenlang heftig wist te beroeren.

Ten behoeve van die gezinsnota brachten de Raad voor de Volksgezondheid & Zorg en de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling elk een preadvies uit. De RVZ sprak over het belang van de zorg in familieverband, en de RMO had het over het versterken van de village, dat wil zeggen de sociale omgeving waarin ouders kinderen opvoeden. Van die preadviezen vinden we in de gezinsnota veel terug. Zo zegt het kabinet dat het niet aan de overheid is om te bepalen hoe mensen in gezins- en familieverband leven, mar dat ze wel kan helpen om de voorwaarden te scheppen voor een gezinsvriendelijke omgeving. Een betrokken maar begrensde overheid. En dat veel ouders het opvoeden in een geïndividualiseerde en pluriforme samenleving erg ingewikkeld vinden, dat ze het gevoel hebben op zichzelf teruggeworpen te zijn omdat ze minder houvast hebben aan vertrouwde patronen en sociale verbanden. Daarom wil het kabinet investeren in een gezinsvriendelijk beleid dat de kracht van gezinnen versterkt, en dat daarmee bijdraagt aan de sociale stabiliteit van de samenleving.

Het advies dat de Raad voor de Volksgezondheid & Zorg en de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling vandaag samen aan het kabinet uitbrengen is bedoeld als een uitwerking van dat verhaal. Een verdere analyse en een oplossingsrichting. We hebben ons de vraag gesteld wat eigenlijk de reden is dat het grootbrengen van kinderen voor veel mensen zo'n moeilijke onderneming is, waarom er zoveel risicokinderen zijn. En hoe het kan dat de meeste ouders heel veel tijd aan hun kinderen spenderen, maar toch steeds vaker de greep op hun kroost lijken te verliezen? En hoe zou het komen dat er steeds meer beroep op de jeugdzorg wordt gedaan, waardoor de wachtlijsten steeds weer groeien en professionals het werk nauwelijks aan kunnen?

Als je naar problemen in gezinnen kijkt, kan je verschillende brillen opzetten. De meest gebruikelijke tegenwoordig is een soort van klinische bril: veel ouders schieten te kort in opvoedingsvaardigheden, of hebben zelf zodanige problemen dat ze een risicofactor vormen voor de ontwikkeling van hun kinderen. En wat je ook door die klinische bril te zien krijgt zijn steeds meer kinderen met een gedrags- of ontwikkelingsstoornis, zoals PDD, ADHD of misschien wel ADSL. Die bril - die we ook wel aanduiden al het 'at-risk' model, focust dus op problemen en risico's, en leidt bijna onherroepelijk tot steeds meer professionele interventies. In de geneeskunde wordt een dergelijke manier van denken ook wel het ziektemodel genoemd. Maar in die tak van wetenschap is al sinds een flink aantal jaren het besef gegroeid dat je, als je de gezondheidstoestand van de bevolking wilt stimuleren, je niet kan volstaan met preventie en curatie. Je zult ook aan gezondheidsbevordering (health-promotion) moeten doen. In het verleden

betekende dat bijvoorbeeld het aanleggen van riolering en de zorg voor schoon drinkwater, in het heden betekent het onder andere de zorg voor de voedselkwaliteit, de kwaliteit van het leefmilieu en bijvoorbeeld de bevordering van verkeersveiligheid. Dat zijn beleidsmaatregelen die uitermate effectief blijken te zijn voor gezondheid en levensverwachting van mensen.

Naar analogie daarvan moeten we ook met een andere bril leren kijken naar het functioneren van gezinnen en problemen in de opvoeding. Een soort gezondheidsbevorderende bril, waarmee je kijkt naar de sociale en fysieke omstandigheden waaronder gezinnen kinderen proberen groot te brengen.

Laat ik een voorbeeld geven. Kindermishandeling, een weerzinwekkend verschijnsel dat zich per jaar bij meer dan 100.000 kinderen in Nederland voordoet, speelt zich vrijwel altijd af binnen het gezin, achter de voordeur. De belangrijkste risicofactoren zoeken we daarom ook achter die voordeur. Ouders die zelf mishandeld zijn, een cultuur van familiegeweld, drank- en drugsmisbruik, ernstige psychische problemen, etc. dat zie je als je door een klinische bril kijkt. Heel belangrijk, om daar een scherp zicht op te krijgen. Maar die bril heeft ook een belangrijk nadeel. Hij beneemt ons namelijk het zicht op hele andere risicofactoren, sociale risicofactoren. We weten bijvoorbeeld uit onderzoek dat het risico op kindermishandeling enorm toeneemt als ouders kinderen opvoeden in een buurt waar mensen elkaar nauwelijks kennen, waar kinderen op straat aan hun lot worden overgelaten omdat volwassenen zich niet met elkaars kinderen willen of durven bemoeien. Kennelijk ontbreekt het daar aan onderlinge sociale steun en sociale controle. Als mensen elkaar niet kennen zijn ze ook nauwelijks bereid om de handen voor elkaar uit de mouwen te steken als dat eens nodig blijkt te zijn. Deze zelfde wetmatigheid geldt niet alleen voor kindermishandeling, maar ook voor problemen zoals jeugdcriminaliteit en een heel scala aan psychische problemen. Alleen al vanuit een wetenschappelijk perspectief zou het dus zeer voor de hand liggen om te kijken wat je als overheid zou kunnen doen om sociale relaties en wederkerigheid te bevorderen. Want omgekeerd blijken sociale bekendheid en sociale verbindingen goed opvoeden enorm te kunnen stimuleren!

Een collega die met haar kinderen op vakantie in Hongarije was geweest vertelde me dat zij zo'n enorm verschil zag tussen Hongaarse en Nederlandse zwembaden. In Hongarije werd het zwembad bevolkt door mensen van alle leeftijden, van bejaarden tot kleuters, vaak hele families met drie generaties. In Nederlandse zwembaden zie je dat nauwelijks, vertelde ze. Hier heb je trim-zwemmen voor kleuters, discozwemmen voor puberende breinen, moederzwemmen en waterpret voor senioren. Wij willen de generaties graag uit elkaar houden om het zo iedere zwemconsument zoveel mogelijk naar de zin te maken. Maar wat mijn zegsvrouw vooral opviel was het verschil in atmosfeer. Terwijl Nederlandse zwembaden gedomineerd worden door ongeleide projectielen die enorm veel herrie produceren, waren de Hongaarse multigeneratiezwembaden een oase van rust. Er heerste een soort van stilzwijgende sociale controle waar openlijke correctie eigenlijk nauwelijks nodig bleek.

Misschien wijst een dergelijk voorbeeld ons op mogelijke oplossingsrichtingen. Het gaat natuurlijk niet om die zwembaden, maar om de vraag hoe de opvoeding van kinderen en jongeren weer meer een zaak van burgers zelf en vooral ook van burgers onderling kan worden.

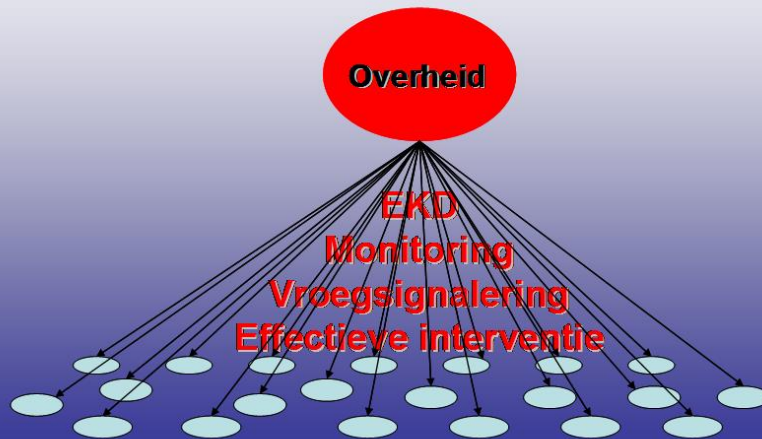
Sociale relaties in woonomgevingen hebben de neiging te verbrokkelen (we werken elders, de familie woont elders, we winkelen elders, we sporten elders, we hebben in ons sociale leven tal van ruimtelijke en generationele scheidingen aangebracht). Natuurlijk komen daar allerlei communicatie-technologische

netwerken voor in de plaats, maar met name voor ouders en kinderen is familiariteit, vertrouwdheid van groot belang. Het gaat om ontmoeting, om vriendschap, zien en voelen hoe het in andere gezinnen en families eraan toe gaat, om onderlinge steun, controle en solidariteit. Daar leren kinderen normen en waarden, sociale relaties op te bouwen, de handen voor anderen uit de mouwen te steken, samen te leven met mensen die anders zijn dan zij zelf. Ouders kunnen zo hun dagelijkse besognes delen, van elkaar leren en elkaar helpen als dat nodig is. Over die bril hebben we het in ons advies 'Investeren rondom kinderen'. We hebben het over de vraag hoe je de omgeving van gezinnen zo kunt versterken en faciliteren dat het achter de voordeur beleid niet steeds meer, maar juist minder gauw nodig is. Er is meer beleid 'voor de voordeur' nodig. De analyse die de RVZ en de RMO hebben gemaakt kan worden samengevat in het volgende plaatje (plaatje 1):

De gedachte is dat de verbrekking van sociale relaties in de woonomgeving mensen steeds meer op zichzelf terugwerpt, waardoor correcties en ondersteuning niet meer onderling plaatsvinden, maar op het bordje van de overheid belanden. Het resultaat ziet u in plaatje 2:

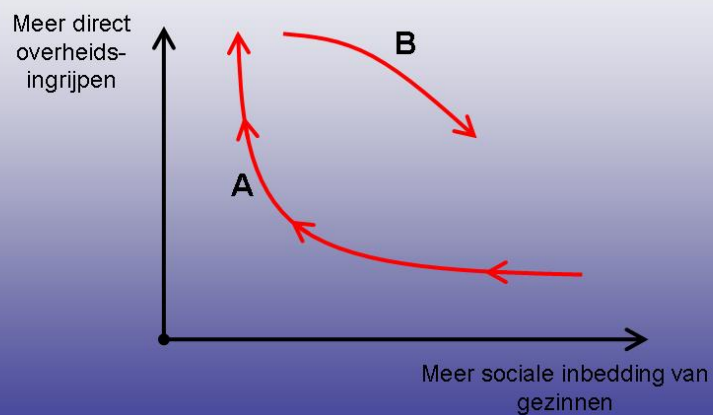
Huidige beleidsstreven

de overheid die de verantwoordelijkheid van burgers steeds meer over gaat nemen (iemand moet het doen!) en zich verplicht ziet om meer en meer aan individueel risico-management te doen. De overheid als hulpvoeder voor als het allemaal niet wil lukken.

Wij stellen voor om een ander register te gaan aanspreken (plaatje 3).

Nieuw register

Beter opvoeden lukt niet alleen door steeds meer effectieve interventies uit te voeren. Dan is natuurlijk wel van belang, maar het is onvoldoende. Bovendien is de vraag naar professionele interventies oneindig, als een belangrijke bron van die vraagstroom niet wordt ingedamd.

We hoeven niet overal Hongaarse zwembaden. Maar een beleid dat bewust ontmoeting tussen gezinnen en generaties faciliteert (bv via scholen, kinderdagverblijven, generatiewoningen) etc. is heel wel denkbaar. De nieuwe Centra voor Jeugd en Gezin zouden daar een belangrijke rol in kunnen spelen. Professionals zouden zich een nieuwe rol kunnen aanmeten: namelijk niet zelf al die opvoedingscursussen geven, maar sociale relaties tussen opvoeders bevorderen, stimuleren dat mensen zelf met elkaar over de opvoeding in hun buurt gaan spreken. Hoe kunnen ze bijvoorbeeld stimuleren dat ouders en jongeren samen de jeugdoverlast in de buurt gaan aanpakken/ kortom: het versterken van wat ik maar de Pedagogische Civil Society noem. En ten slotte zou het kunnen gaan om de verandering van de ruimtelijke inrichting in woonwijken. Niet alleen blijkt zoiets simpels als het aanleggen van voortuintjes in nieuwbouwwijken de burencorrelaties enorm te kunnen bevorderen, maar we moeten ons ook richten op de vraag hoe we sociale functies op een nieuwe manier in de leefomgeving terug kunnen brengen. Waarom? Omdat ze een vergeten, veronachtzaamd onderdeel van de sociale omgeving vormen die kinderen heel hard nodig hebben om goed op te groeien tot actieve, betrokken burgers van de samenleving.